

nen). Desondanks bestond er een besef van achterstelling, dat botste met het Minahasisch superioriteitsgevoel. De Minahasers behoorden immers tot de best opgeleide Indonesische bevolkingsgroep en functioneerden daarom rond 1900 in de gehele archipel als *white-collar-workers*, zowel voor het koloniaal bestuur als voor ondernemingen. Deze koloniale schakelpositie versterkte het Minahasisch zelfbesef.

De twintigste-eeuwse groei van politiek bewustzijn en politieke organisatie (het vierde model, dat van het politieke nationalisme) haakte in op het bovengenoemde gevoel van Minahasische eenheid. Het uitte zich zowel in politieke partijen, als in de in 1919 ingestelde Minahasaraad en in het streven naar een zelfstandige Minahasische kerk. Al deze instanties beschouwden de Minahasische eenheid als een 'morele gemeenschap', die het Minahasische welzijn had te verdedigen.

De inschakeling in een groter verband, Indonesia (het vijfde model) leidde evenwel middels de Minahasische vertegenwoordiging in de Volksraad tot stellingname in het nationale debat over onafhankelijkheid. Het besef van eigen geringheid (de Minahasa telde slechts 0,5% van de Indonesische bevolking en was daarmee even groot als het Europese bevolkingsdeel in geheel Indonesië) stelde paal en perk aan het Minahasisch nationalisme. Het resultaat was een vooroorlogs streven naar een federale bestuursvorm; een streven dat echter na 1945 ten gevolge van de Nederlandse voorkeur voor het federalisme werd ingehaald en vervolgens terzijde geschoven. Korte vergelijkingen met de Philippijnen en andere regionale bewegingen in Indonesië tot slot ondersteunen de centrale these: de Minahasa ontwikkelde voor 1942 een geheel eigen regionaal nationalisme.

In al zijn beknopteheid is dit een belangrijk boek. Ook al behoorde de Minahasa tot de Nederlandse 'lievelingen', een fatsoenlijke monografie van de politieke ontwikkeling in de regio ontbrak tot nog toe. Daarbij combineert Henley moderne theorieën op uiterst adequate wijze en past hij ze op creatieve manier toe in zijn empirisch onderzoek. Een enkele keer worden zaken wel erg compact voorgesteld, bijvoorbeeld wanneer hij de overgang van koffie- naar copracultuur beschrijft en stelt dat een koelieklasse ontbrak. Wie wel werkzaam waren in de copracultuur wordt niet beschreven. Ook is er een contradictie tussen opmerkingen over de 'considerable severity' van het koloniaal bewind (78) en loftuitingen op 'an unusually benevolent colonial history' (141). Maar dat zijn detail-opmerkingen.

De structuur van zijn boek sluit overigens een al te chronologische lezing van de historische werkelijkheid uit. Vaak grijpt Henley terug op eerdere ontwikkelingen van beschreven verschijnselen: het feest op 10 januari 1929 ter ere van 250 jaar lotsverbondenheid met de Nederlanders was bijvoorbeeld 'invention of tradition' zoals hij aan een korte flash-back op de VOC-geschiedenis laat zien. Het maakt het boek er alleen maar leesbaarder op: het is geen saai 'en toen... en toen'-verhaal, maareen fraai historisch betoog.

Elsbeth Locher-Scholten

Y. Spaans, L. Jongen, ed., *Hel leven van Lutgard. Bloemlezing uit het Kopenhaagse handschrift* (Middel nederlandse tekstedities III; Hilversum: Verloren, 1996, 336 blz., f45,-, ISBN 90 6550 022 7).

De vrome vrouwen uit de Landen van Rijn en Maas genieten een ongekende populariteit. Nadat Brenda Bolton in 1981 de vraag had opgeworpen: 'Some 13th-c. Women in the Low Countries: A special Case?' (JV<4kG, 1981) verscheen de ene na de andere studie om dit te beamen, vooral in de Angelsaksische wereld. Het vernieuwende in deze studies is dat de mys-

tieke vrouwen niet slechts getekend worden als devote geesten die ver van de wereld zich verlustigden in hemelse visioenen — zo werden ze wel vaak getekend door cléricale auteurs uit heden en verleden. Zij onderhielden ook intensieve contacten met elkaar en de wereld om hen heen, ze genazen zieken, stonden mensen bij in hun zielenood, en vervulden heel wat geestelijke taken die de pastoors verzuimden. Lutgard was bijvoorbeeld al op jonge leeftijd priorin in Sint-Truiden en bedreef actief pastoraat en zielzorg. Christus, zelf middelaar, vraagt van haar: 'dat u ook middelares zult zijn, tussen de mensen en mij'(93). Na verloop van tijd werd ze echter door haar geestelijke leidlieden geprest zich terug te trekken in een besloten convent op Frans territorium (waar ze de taal niet sprak). De spanning tussen vrouwen en Kerk wordt hier manifest en dat is wat in deze studies wordt uitgewerkt.

Het blijft niet bij deze academische belangstelling. Wie een *New Age* boekhandel binnenstapt, aanschouwt vol verbazing de planken vol met boeken gewijd aan de weldadige spiritualiteit, de symfonieën en hemelse beloften van deze en andere mystieke vrouwen. Waar de geleerde onderzoekers op de grote denkkraft en onafhankelijke daadkraft van de vrome vrouwen wezen, wordt hier vooral het nostalgische, ja consumptistische wegzinken in hoger sferen gepredikt.

Spaans en Jongen voegen zich dus in een rijke traditie. Met het *Leven* van de mystiek be- gaafde Lutgard halen zij een vrouw naar voren die een spilfunctie in deze beweging vervulde. Zij stond in nauw contact met begijnen en vrome vrouwen evenals met theologen en kerk- prelaten. De Parijse universiteitsprofessor Guiard, op zijn oude dag bisschop van Doornik, kwam haar bijvoorbeeld speciaal opzoeken. De Latijnse vira was opgetekend door de beroemde dominicaan Thomas van Cantimpré. Deze werd in de volgende decennia meerdere malen in het Middelnederlands bewerkt, waaronder de bewerking rond 1270 door een dichter uit het klooster Affligem. Het is uit deze tekst dat de éditeurs een selectie maken. Het eerste boek, waarin Thomas de kleurrijke jeugd van Lutgard had beschreven — vele jongemannen dongen naar haar hand, waaronder de Here Jezus — evenals haar jaren als heilbrengende priorin, is niet overgeleverd. Het tweede en derde deel, met haar leven in het Franse Aywières hebben we wel, zo'n 20.000 verzen. Spaans en Jongen kozen hieruit wat zij als 'leidraad zien door het verhaal': de drie vastenperiodes van Lutgard van telkens zeven jaren, haar hemelse visioenen en ontmoetingen met zielen van overledenen, benevens een enkel fragment over haar contac- ten met levende personen, samen zo'n 5000 verzen (Verantwoording, 315). Na het voorgaande zal duidelijk dat zij precies die gedeelten kozen die wel in de oude cléricale traditie passen en ook de *New Age* adepten zullen aanspreken, maar niet aansluiten bij het moderne onderzoek. Zij refereren daar ook in het geheel niet aan. De inleiding bevat wel een 'Toestand van de Wereld' vanaf 1000 (10-14), maar rept met geen woord over de problematiek van vrouwen, gender en Kerk. Overigens was het *Leven*, zoals bewaard in het Kopenhaagse handschrift, reeds diplomatisch uitgegeven door Gysseling (1986). Spaans en Jongen nemen de door hen geselecteerde gedeelten daaruit over met een moderne interpunctie en geven een vrije, hier en daar verkortende, vertaling. De toon van het Middelnederlands gaat daarbij natuurlijk vaak verloren.

Om te besluiten: we moeten Spaans en Jongen dankbaar zijn dat zij (een gedeelte van) een kerntekst uit het mystieke erfgoed voor een niet geschoold publiek toegankelijk hebben ge- maakt. Zij hebben echter een eenzijdige selectie gemaakt en hebben geen poging gedaan de tekst in het moderne onderzoek te plaatsen. Persoonlijk zou ik er de voorkeur aan hebben gegeven een getrouwe vertaling van de complete tekst te hebben; de medioneerlandicus zou dan verwezen kunnen worden naar de diplomatische uitgave van Gysseling.

Anneke B. Mulder-Bakker

M. Danneel, *Weduwen en wezen in het laat-middeleeuwse Gent* (Dissertatie Gent 1992, Studies in urban social, economie and political history of the medieval and modern Low Countries III; Leiden-Apeldoorn: Garant 1995, 438 biz., f74,-, ISBN 90 5350 458 3).

Deze mooie studie, resultaat van een doctoraatsverhandeling die in 1992 aan de Universiteit van Gent werd verdedigd, behandelt de levensomstandigheden van het onvolledige gezin in het laat-middeleeuwse Gent.

In het ancien régime functioneerden twee juridische instellingen met het oog op de bescherming van de minderjarige wees: de voogdij en het veel minder bekende — en zelfs nog miskende — systeem van de houdenisse. De houdenisse is de instelling waarbij de langstlevende ouder belast is met het onderhoud en de opvoeding van de nog onvolwassen kinderen en hiervoor het vruchtgebruik van het vermogen van de kinderen mocht aanwenden zonder dat hiervan rekenschap moest worden afgelegd; de voogdij is het systeem waardoor een weeskind tegelijk beschermd en aan banden werd gelegd. Grosso modo eindigde de houdenisse wanneer het kind zelf in zijn onderhoud kon voorzien. Maar dit einde viel niet noodzakelijk samen met het einde van de voogdij, met de nodige spanningen tot gevolg.

In het tweede deel gewijd aan de weduwe worden de verschillende regelingen die na de dood van de partner moesten worden getroffen, behandeld. Weduwe, erfgenamen en schuldeisers ondernamen initiatieven om hun respectieve rechten te vrijwaren. De egalitaire tendens waarmee het Vlaamse privaatrecht doordrongen was, komt tot uiting. Het hertrouwen van de weduwe en de factoren die daarin een rol speelden, de juridische en economische positie van de al dan niet hertrouwde weduwe en ten slotte haar situatie als bejaarde volgen.

In de slotbeschouwingen, die bijna als een derde deel fungeren, vraagt de auteur zich af welke de rol was van de buurtschap, van vrienden en magen en van de stadsmagistraat bij het functioneren van het onvolledige gezin, hun onderlinge verhouding en hun drijfveren. De rol van de buurtschap was die van signaalfunctie naar de stedelijke overheid toe. De drijfveren van de schepenen van gedele waren niet zozeer ingegeven door sociaal gevoel, hoogstens door 'redelijkheid'. Ze gaven *de facto* immers slechts bescherming aan goeude poorterskinderen. De schepenen stonden veel onverschilliger tegenover de wezen zonder bezit en zonder vrienden of magen. Bescherming van het patrimonium stond voorop. Voor wees en weduwe was het vermogen de doorslaggevende factor voor hun verder leven.

Behalve de normatieve bronnen van het privaatrecht, zoals ordonnanties en costuimen gebruikt de auteur de bronnen uit de rechtspraktijk. Zo blijkt niet alleen hoe het theoretisch moest, maar wat effectief gebeurde en of, hoe en in welke mate de rechtsregels werden nageleefd. Zo laten de staten van goed of boedelbeschrijvingen toe te antwoorden op de vraag welke personen in de procedure werden betrokken en wat de concrete inhoud van de houdenisse was. Die blijkt bijvoorbeeld synoniem te zijn met het materiële onderhoud van het kind, maar waarin de kosten bij ziekte niet inbegrepen waren. Schoollopen zowel voor jongens als voor meisjes was dan wel weer normaal.

Voor erfhuizaken en minderjarige weeskinderen zijn deze bronnen overvloedig aanwezig in de Zuidelijke Nederlanden. De auteur liet haar keuze vallen op Gent in de tweede helft van de vijftiende eeuw. In Gent immers bekommerde een deel van de schepenen, namelijk de schepenen van gedele, zich zelf om de wezen. En hun beleid werd uitgebreid te boek gesteld in de zogenaamde registers van gedele (of wezenboeken).

Door het analyseren van de praktische toepassing van de voorgeschreven juridische rechtsregels van het Vlaamse privaatrecht wordt vooral de maatschappelijk realiteit achter die regels belicht: de heersende mentaliteit, de verhoudingen binnen het gezin, het bredere netwerk van